

Krajský úřad Ústeckého kraje

Velká Hradební 3118/48, 400 02 Ústí nad Labem
odbor kultury a památkové péče

Datum: 11.5.2020
Spisová značka: KUUK/044982/2020/6
Číslo jednací: KUUK/078097/2020
Vyřizuje/linka: Mgr. Jana Kuráňová/276
Počet listů/příloh: 6/0

ROZHODNUTÍ

Krajský úřad Ústeckého kraje, odbor kultury a památkové péče jako příslušný orgán státní památkové péče dle § 28 odst. 2 písm. a) zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči ve znění pozdějších předpisů a v souladu s §§ 10 a 11 odst. 1 písm. b) zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „správní řád“), obdržel dne 11.3.2020 žádost Cisterciáckého opatství Osek, sídlem Rooseveltova 1, 417 05 Osek, o vydání závazného stanoviska ve věci **obnovy (údržby) varhan v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Oseku v areálu cisterciáckého kláštera Osek**, který byl prohlášen Nařízením vlády ČR č. 336/2002 Sb. ze dne 19.6.2002 národní kulturní památkou a je zapsán v Ústředním seznamu kulturních památek pod rejstř. č. 42489/5-2722.

Účastník řízení dle § 27 odst. 1 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád:

Cisterciácké opatství Osek, Rooseveltova 1, 417 05 Osek, IČ 49086910

K žádosti byl přiložen restaurátorský záměr, připravený MVDr. Jindřichem Koskou, statutárním zástupcem vlastníka a konzultovaný panem Radkem Rejškem, organologem Biskupství litoměřického, datum: 2.2.2020, a dále fotografie současného stavu.

Ve smyslu ust. § 14 odst. 1 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů a § 67 správního řádu vydává Krajský úřad Ústeckého kraje, odbor kultury a památkové péče po písemném vyjádření Národního památkového ústavu, g.ř. v Praze č.j. NPU-372/22155/2020 ze dne 1.4.2020 toto

z á v a z n é s t a n o v i s k o :

I.

Záměr údržby a příprava restaurování varhan (stroj firma Rieger z r. 1933, skříň F. Feller 1838) z kostela Nanebevzetí Panny Marie v Oseku v areálu cisterciáckého kláštera Osek, který byl prohlášen Nařízením vlády ČR č. 336/2002 Sb. ze dne 19.6.2002 národní kulturní památkou a je zapsán v Ústředním seznamu kulturních památek pod rejstř. č. 42489/5-2722, **spočívající v:**

- 1) Demontáži a montáži píšťal, věšáků, laviček, píšťalnic, relé a mezirelé, všech tónových lišt, klaviatur, spojkových aparátů a jiných potřebných částí.
- 2) Očištění všech dřevěných dílů, nejprve suchou cestou (v prostoru kostela osátím, mimo prostor kostela stlačeným vzduchem), následném očištění dílů mokrou cestou, očištění skříně.

- 3) Demontáži vnitřních částí hracího stolu, očištění a impregnace korpusu a výplní
- 4) Asanaci dřevěných částí atestovaným prostředkem proti dřevokaznému hmyzu v etanolu či benzínu (poškozená místa asanovat několikrát), asanaci skříně z vnitřní strany,

je dle § 14 odst. 3 zákona o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů, přípustný za těchto podmínek:

- 1) Po demontáži bude proveden průzkum varhan včetně rozboru případných nových zjištění, učiněných po demontáži nástroje či na základě archivního výzkumu.
- 2) Průzkumy budou vyhodnoceny a jejich výsledky budou zapracovány do restaurátorského záměru, který bude předložen Krajskému úřadu Ústeckého kraje, odboru kultury a památkové péče k vydání nového závazného stanoviska pro realizaci prací. Během průzkumných prací bude prováděna dokumentace, která bude přílohou restaurátorského záměru.
- 3) V restaurátorském záměru bude zohledněna míra poškození nástroje a budou zde navrženy technologické postupy restaurátorských prací na jednotlivých částí nástroje, přičemž bude kladen důraz na zachování autenticity hudebního nástroje. V případě výměn některých prvků a v případě použití nových technologií budou tyto zdůvodněny.

II.

Záměr realizace obnovy včetně částečné modernizace varhan (stroj firma Rieger z r. 1933, skříň F. Feller 1838) z kostela Nanebevzetí Panny Marie v Oseku v areálu cisterciáckého kláštera Osek, který byl prohlášen Nařízením vlády ČR č. 336/2002 Sb. ze dne 19.6.2002 národní kulturní památkou a je zapsán v Ústředním seznamu kulturních památek pod rejstř. č. 42489/5-2722, **spočívající v:**

- 1) Oprava dřevěných píšťal – nové okožení všech poškozených špuntů nechromovou usní, oplstění všech poškozených posuvných ladítek, zajištění optimální těsnosti krytů a polokrytů
- 2) Oprava kovových píšťal – vyletování poškozených ladítek, vyletování prasklin, natržených ústí a labií, ulomených vousů, oprava jiných defektů, okožení /oplstění poškozených krytů a polokrytů, zajištění optimální těsnosti těchto píšťal.
- 3) Kompletní revize jazykových píšťal – v případě nutnosti výměna poškozených jazyčků, berliček, apod.
- 4) Oprava hracího stolu: nové osazení klaviatur optokontakty, repase manuálových klaviatur, vymezení vůlí, nastavení ponoru 10 mm, výměna rejstříkových ovladačů a instalace sklopných přepínacích elektromagnetů, instalace a dodání ovládacího systému pro tónovou i rejstříkovou trakturu a pomocná zařízení.
- 5) Oprava a repase pedálové klaviatury, vymezení vůlí, nastavení ponoru, oprava varhanní lavice, kompletace a seřízení všech dílů hracího stolu.
- 6) Dodání nového rozvaděče pro varhany, trafo, usměrňovač, výměna elektrických rozvodů od hracího stolu ke vzdušnicím, osvětlení hracího stolu (nové vedení), osvětlení pedálnice (LED pásek), nový decentní vypínač s LED kontrolkou.
- 7) Oprava vzdušnic: odstranění ochranných papírů a těsnění, vyjmutí bočních tašek, jejich překožení a výměna těsnicí plochy, opětovné vlepení přes papír, správné usazení v kancelách, vyčištění kancel, impregnace a zatmelení výletových otvorů, opětovné zalepení ochranným papírem, olepení těsnicí látkou podle původního vzoru.

- 8) Demontáž relé na vzdušnicích, čištění, odstranění starých kůží, nové olepení, očištění osiček od oxidační vrstvy, přetěsnění cívek, výměna elektromagnetů.
- 9) Kompletní překožení rejstříkových míšků, výměna těsnících dosedacích ploch, zpětná montáž a seřízení, nové okožení a regulace odpadových ventilů.
- 10) Revize usazení píšťal, v případě nedostatků (nadměrně velké vůle v usazení, nestabilní lavičky a věšáky) lokální oprava.
- 11) Výměna poškozených těsnících plstí, asanace proti molům u všech plstí Biolitem proti molům.
- 12) Oprava vzduchového hospodářství – zatěsnění úniků vzduchu, výměna plstí, výměna provázků u regulačních záklopek, překožení poškozených měchů, seřízení tremol.
- 13) Oplstění žaluziových křídel.
- 14) Precizní několikanásobné seřízení rejstříkové i tónové traktury.
- 15) Intonace varhan – intonační srovnání píšťal v jednotlivých rejstřících.
- 16) Ladění ve stávající výšce v rovnoměrné teplotě.

je dle § 14 odst. 3 a 8 zákona o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů, nepřipustný.

ODŮVODNĚNÍ

Krajský úřad Ústeckého kraje, odbor kultury a památkové péče jako příslušný orgán státní památkové péče (dále jen „prvoinstanční orgán“), obdržel dne 11.3.2020 žádost Cisterciáckého opatství Osek, sídlem Rooseveltova 1, 417 05 Osek (dále jen „žadatel“), o vydání závazného stanoviska ve věci obnovy (údržby) varhan z kostela Nanebevzetí Panny Marie v areálu kláštera cisterciáků v Oseku, který byl prohlášen Nařízením vlády ČR č. 336/2002 Sb. ze dne 19.6.2002 národní kulturní památkou a je zapsán v Ústředním seznamu kulturních památek pod rejstř. č. 42489/5-2722.

V předloženém záměru je uvedeno, že cílem vlastníka národní kulturní památky je nástroj zprovoznit, provést na něm základní údržbu včetně kompletního ladění a následně jej využívat při liturgiích, koncertech a slavnostních příležitostech.

Jelikož jsou varhany součástí klášterního kostela a tedy i národní kulturní památky, je prvoinstanční orgán příslušný k vydání závazného stanoviska dle § 14 odst. 1 památkového zákona.

Záměr obsahuje popis varhan (stroj, traktura, vzdušnice, píšťalový fond, ventilátor) a jejich zhodnocení s tím, že materiálově jsou varhany na solidní úrovni. Napadení dřevokazným hmyzem je lokální, a to převážně na dřevěných píšťalách. Zásadním problémem dle žadatele jsou potíže elektropneumatické traktury, napadení červotočem a rozladění nástroje. Zvukový projev nástroje je špatně patrný, neboť technický stav velmi ovlivňuje jeho kvalitu.

Žadatel ve své žádosti uvedl, že záměrem je provést údržbu, která nemění dochovaný stav. Dojít má i k výměně elektrického ovládacího systému za spolehlivý a kvalitní, instalaci nových ovládacích prvků do hracího stolu, elektrifikaci klaviatur bezkontaktními technologiemi, instalaci paměťového systému, který odpovídá dnešním potřebám. S tímto souvisí instalace nového zdroje, trafa, usměrňovače, nových elektrických rozvodů podle platných norem. Výměna všech elektromagnetů za nové, oprava všech částí relé – cívek, vodítek, těsnění.

V záměru žadatel uvádí seznam doporučených prací.

Prvoinstanční orgán si dne 16.3.2020 k předložené žádosti vyžádal písemné vyjádření Národního památkového ústavu, generálního ředitelství v Praze (dále jen „NPÚ“).

Prvoinstanční orgán obdržel písemné vyjádření NPÚ dne 3.4.2020 s tím, že „*Předložený soupis prací záměru žadatele neodpovídá, neboť v určitých návrzích přesahuje údržbu (srov. metodiku „Péče o varhany a zvony“). Navrhovatel uvádí nikoliv jen dílčí (údržbě odpovídající) zásahy, ale komplexní, rozsáhlé práce a změny stávajícího stavu: demontáž všech píšťal, píšťalnic, relé, tónových lišt, klaviatur, spojkových aparátů, apod. K restaurování patří další navržené zásahy a změny, např. výměna poškozených píšťalových jazýčků, vyjmutí a znovu okožení všech taštiček ve všech vzdušnicích, kompletní překožení všech rejstříkových míšků, výměna rejstříkových ovladačů a instalace sklopných přepínacích elektromagnetů, instalace nového ovládacího systému traktur (neuvedeny detaily), instalace paměťového systému, osazení kláves optoelektronickými kontakty, výměna elektromagnetů, atd. Mnohé z uvedených návrhů jsou do jisté míry sporné, neboť vnášejí do stávající autentické vrstvy novodobé prvky, navíc nejsou konkretizovány s ohledem na uvedené varhany. Předložený návrh nepočítá s demontáží vzdušnic, což nelze dost dobře zatím (tj. bez demontáže) posoudit a rozhodnout, neboť po sejmutí píšťalnic a polepů se může ukázat jejich špatný stav, a tím i potřeba je demontovat a odpovídajícím způsobem restaurovat. Návrh zatím mluví pouze o lokálním napadení červotočem, avšak nepopírá jeho postupné šíření. Příložená fotodokumentace je spíše rámcová, nicméně jedna z fotografií jednoznačně prokazuje silné napadení v podpůrné konstrukci, kde možná bude zapotřebí provádět nejen konzervaci, nýbrž i petrifikaci. Proto bude pravděpodobně potřebné provést rozsáhlejší, přinejmenším konzervační intervenci restaurátorským způsobem. Ten by zahrnoval mimo jiné i uváděné tmelení výletových otvorů, tj. práci za hranicí pouhé údržby. Chybí návrh / konkretizace restaurátorských technologií. Předložený restaurátorský záměr tak obsahuje mnohé správné návrhy a současně předkládá řešení zatím jen rámcová a nedopracovaná. Přes obecnější charakter a nekonkrétnost je už nyní zjevné, že některé návrhy jsou sporné, neboť požadují vnést novodobé, nepůvodní vrstvy, narušující autenticitu památky.“*

NPÚ navrhl ve svém vyjádření, aby prvoinstanční orgán vydal závazné stanovisko pouze k přípravě restaurátorských prací, a to v souladu s metodikou NPÚ – Péče o varhany a zvony a jejich památková ochrana, 2006.

Prvoinstanční orgán oznámil žadateli, že v předmětné věci shromáždil potřebné důkazy pro rozhodnutí a ukončil dokazování, a proto umožnil žadateli ve stanovené lhůtě vyjádřit se k podkladům před vydáním rozhodnutí dle § 36 odst. 3 správního řádu. Ten se dne 11.5.2020 vyjádřil následovně:

„*V zaslaném záměru šlo především o zprovoznění stávajících varhan tak, aby byl nástroj funkční jak pro bohoslužebné potřeby, tak i pro koncertní činnosti. Rozhodně, a to bych chtěl podtrhnout, nejedná se o změnu jejich zvuku. Možná, že bylo nesprávně v žádosti uvedeno „Restaurátorský záměr“ a spíše by odpovídalo pojmenování „Údržba varhan“, tak jak je to uváděno ve výše citované publikaci, ale stejně by asi byl výsledný efekt shodný, neboť je téměř nepředstavitelné u tak velkého nástroje dopředu odhadnout všechny práce, které souvisí s plným zprovozněním varhanního stroje.*

Některé práce lze nadefinovat až po demontáži některých částí varhan. Závěrem bych si dovolil konstatovat, že bez zahájení prací na obnově varhan nebude nikdy vytvořen restaurátorský záměr, který požaduje odborný pracovník NPÚ i když připouští, že předložený restaurátorský záměr obsahuje mnohé správné návrhy, ale pro jistotu uvádí, že řešení jsou rámcová a nedopracovaná. Teprve postupným odhalováním skutečností

při demontáži je možné posoudit daný stav a přijmout následné postupy. To jediné co lze z celého elaborátu přijmout bez výhrad je, že v rámci kontrolních dnů bude vždy určen následný postup a to po odborném posouzení a doporučení specialisty NPÚ, kterému budou vytvořeny podmínky pro setrvání na místě samém, jak dlouho bude požadovat.“

Prvoinstanční orgán konstatuje, že po posouzení předloženého záměru je zřejmé, že tento neodpovídá záměru žadatele na pouze udržovací práce, ale předpokládá i práce restaurátorské a modernizační. Tyto práce však nejsou zdůvodněny na základě vyhodnocení restaurátorského průzkumu, který je nutno nejprve provést, aby bylo možno tyto práce za přípustné považovat. Jedná se zejména o práce na opravě píšťal, hracího stolu, vzdušnicích a další. Stejně tak návrh obsahuje řadu prací modernizační povahy jako např. obnovu klaviatury, výměnu elektromagnetů, el. rozvodů, osvětlení hracího stolu a další. **Tyto práce nelze považovat pouze za údržbu hudebního nástroje.**

Proto prvoinstanční orgán dle své správní úvahy považuje za nutné v první řadě provedení částečné demontáže a následných doplňujících průzkumů a jejich vyhodnocení. Až poté bude možno relevantně posoudit, zda je navržená práce na obnově varhan možná.

Prvoinstanční orgán přihlédl k písemnému vyjádření NPÚ, a to z důvodu ochrany kulturně-historických hodnot a autenticity varhan z kostela Nanebevzetí Panny Marie. Klášterní kostel Nanebevzetí Panny Marie v Oseku je jedinečným dílem, dokládajícím tzv. barokní výtvarný Gesamtkunstwerk, celek skládající se ve výtvarně a ideově harmonické jednotě z různých parciálních částí. Na výzdobě interiéru chrámu se podíleli přední výtvarníci sklonku 17. a prvních desetiletí 18. století. V době postavení varhan, v roce 1933 je dobový tisk popisoval jako „největší a nejmoderněji stavěné varhany v republice“. Podle názoru NPÚ se jedná o jednu z kvalitních stylových ukázek německého varhanního hnutí (tzv. Orgelbewegung) na našem území a jeden z reprezentativních nástrojů firmy Bratří Riegerů z meziválečné doby.

Prvoinstanční orgán v rozhodnutí proto přistoupil ke dvěma výrokům.

Výrok I. je zaměřen na údržbu a přípravu restaurování varhan. V něm stanovil prvoinstanční orgán v podmínce č. 1) a 2) nutnost provedení průzkumů, které budou ve svém průběhu dokumentovány a následně vyhodnoceny. Tyto podmínky vycházejí z § 9 odst. 3 Vyhlášky č. 66/1988 Sb., kterou se provádí zákon o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů. V podmínce č. 3) stanovil nutnost předložení restaurátorského záměru prvoinstančnímu orgánu k vydání nového závazného stanoviska k realizaci obnovy, přičemž prioritou zůstává zachování autenticity hudebního nástroje.

Prvoinstanční orgán konstatuje, že vlastník národní kulturní památky může využít při zpracování restaurátorského záměru a nové žádosti o závazné stanovisko odborné pomoci NPÚ.

Ve výroku II. však prvoinstanční orgán zamýšlené práce nepřipustil, neboť jejich rozsah není podložen relevantním průzkumem a práce modernizační povahy také nejsou zdůvodněny. Prvoinstanční orgán je toho názoru, že tyto práce, byť mohou přinést zlepšení funkčnosti nástroje, mohou zároveň ohrozit jeho autenticitu. Proto se doporučuje žadateli postupovat po krocích, kdy po demontáži může restaurátorský záměr doplnit a případně svůj návrh na základě vyhodnocení průzkumů přepracovat. Práce neobsahují konkrétní technologické postupy, které je k posouzení dopadu obnovy

na konečný výsledek nutno uvést. Jejich absence také vedla prvoinstanční orgán ve správní úvaze k tomu, že práce nepřipustil.

Hodnota hudebního nástroje nespočívá pouze v jeho fyzické podobě, ale jde také o zvukovou stránku, byť ve svém vyjádření žadatel uvedl, že nezamýšlí její změnu. Ochrana zvuku nástroje, který byl a je cílem každého zhotovitele, je však zároveň nejobtížnější a nejsložitější a měla by zůstat jednou z priorit.

Závěrem prvoinstanční orgán konstatuje, že další postup obnovy varhan nelze stanovit v rámci kontrolního dne, jak uvádí žadatel ve svém vyjádření, ale je třeba ho posoudit v rámci nového správního řízení.

Na základě posouzení všech důkazů ve správním řízení v souladu s § 3 správního řádu a na základě své správní úvahy rozhodl prvoinstanční orgán tak, jak je uvedeno ve výrocích tohoto rozhodnutí.

Jelikož záměr nepodléhá dalšímu posouzení stavebním úřadem, vydal prvoinstanční orgán toto rozhodnutí dle § 67 správního řádu jako samostatné rozhodnutí (§ 44a odst. 3 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů).

POUČENÍ

V souladu s ustanovením § 81 a násl. zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, lze proti tomuto rozhodnutí podat odvolání, a to k Ministerstvu kultury prostřednictvím Krajského úřadu Ústeckého kraje, odboru kultury a památkové péče ve lhůtě 15 dnů ode dne oznámení rozhodnutí; prvním dnem lhůty je den následující po dni oznámení rozhodnutí.

PhDr. Adam Šrejber, Ph.D.
vedoucí odboru kultury
a památkové péče

Rozdělovník

účastník řízení: Cisterciácké opatství Osek, Rooseveltova 1, 417 05 Osek, DS s8qjak9
na vědomí: Národní památkový ústav, gen.ř., Valdštejnské nám. 162/3, 118 01 Praha 1
DS 2cy8h6t